

KONSTITUCINIS TEISMAS VALSTYBĖS VALDŽIOS ORGANŲ SISTEMOJE

Dr. Juozas Žilys

Lietuvos teisės akademija, Teisės fakultetas, Ateities g. 20, 2057 Vilnius
Telefonas 71 46 24
Elektroninis paštas tf@lta.lt

Pateikta 2000 m. liepos 10 d.

Parengta spausdinti 2000 m. rugpjūčio 23 d.

Recenzavo Lietuvos teisės akademijos Teisės fakulteto Tarptautinės teisės ir Europos Sąjungos teisės katedros vedėjas doc. dr. S. Katuoka ir šio fakulteto Teisės filosofijos katedros vedėjas doc. dr. A. Vaišvila

S a n t r a u k a

Straipsnyje nagrinėjamos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo statuso problemos ir siekiama atskleisti vieną pagrindinių konstitucinės teisės mokslo aktualijų – kokia yra Konstitucinio Teismo vieta valstybės valdžios organų sistemoje.

Nagrinėjant šią problemą, ypač daug dėmesio skiriama kitų Europos valstybių konstitucinių teismų konstitucinio statuso analizei. Lyginamasis teisinis metodas sudaro prielaidas įvertinti Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo vietą valstybės valdžios organizacijoje, apibūdinti santykius su kitais centriniais valstybės organais.

Atkreipiamas dėmesys į tuos Konstitucinio Teismo bruožus, kurie leidžia vertinti jį kaip specialios kompetencijos valstybės valdžios organą. Tačiau ypač pabrėžiami tie Konstitucinio Teismo teisinio statuso bruožai, kurie sudaro prielaidas tvirtinti, kad Konstitucinis Teismas priskirtinas teisminei valdžiai.

Autoriui nepriimtina ta nuomonė, kad konstituciniai teismai turi ketvirtosios valdžios bruožų. Taip pat abejojama tuo, jog parlamentai įstatymų leidimo funkcija dalijasi su konstituciniais teismais. Formuluojuama išvada, kad Konstitucinis Teismas yra teisminė institucija, kuri įgyvendina iš Konstitucijos apsaugos aktualijų kylančią konstitucinę jurisdikciją.

Lietuvos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinta tradicinė valdžių padalijimo samprata: valstybės valdžią Lietuvoje vykdo Seimas, Respublikos Prezidentas, Vyriausybė ir Teismas (Konstitucijos 5 str. 1 d.). Tačiau po šio apibrėžimo yra kita norma: „Valdžios galias riboja Konstitucija (5 str. 2 d.). Nors ši konstitucinė norma iš pirmo žvilgsnio yra išvestinė iš pirmosios, tačiau jų santykis yra sudėtingesnis. Reikalas tas, kad pastaroji norma įtvirtina konstitucinės valdžios galių ribojimo prielaidas. Žinoma, ši norma tiesiogiai nereguliuoja konkrečių santykių, ją galima apibūdinti ir kaip Konstitucijos principą. Jos reali reikšmė konstitucinių normų sistemoje yra ta, kad jos pagrindu įtvirtinami konkrečių valstybės organų konkretūs įgaliojimai. Kita vertus, tai reiškia, kad valstybės organų galios yra tik tokios, kiek jų suteikia Valstybės Konstitucija – Pagrindinis Įstatymas.

Negalima nekreipti dėmesio į dar vieną konstitucinę normą, kuri suformuluota Konstitucijos 7 straipsnio 1 dalyje. Joje skelbiama: „Negalioja joks įstatymas ar kitas aktas, priešingas Konstitucijai“. Akivaizdu, kad ši norma yra taip pat bendresnio *pobūdžio* ir gali būti apibūdinta kaip principas, apibrėžiantis vieną svarbiausių socialinio gyvenimo bruožų – teisėtumą.

Konstitucijos 5 ir 7 straipsnių turinio loginė ir sisteminė analizė leidžia daryti išvadą, kuri yra tiesiogiai susijusi su nagrinėjama problema. Ši išvada būtų tokia: valdžios galių ribojimo konstitucinės prielaidos ir teisėtumo principo įtvirtinimas Konstitucijoje yra būtent tos

konstitucinės prielaidos, kurios suponuoja konstitucinės justicijos organo – Konstitucinio Teismo – galias vertinti Seimo, Respublikos Prezidento ir Vyriausybės teisės aktų konstitucingumą.

Konstitucinės justicijos institucinė forma įtvirtinta Konstitucijos VIII skirsnyje „Konstitucinis Teismas“. Šiame skirsnyje nustatyta Konstitucinio Teismo kompetencija, jo sudarymo tvarka, teisėjų konstitucinis *statusas*, kai kurios procedūrinės taisyklės, reglamentuojančios teisės kreiptis į Teismą įgyvendinimo klausimus, Teismo aktų teisinė galia. Vadinasi, Konstitucijoje yra apibrėžtos ir įtvirtintos taisyklės, kurių visuma apibūdinama kaip konstitucinės justicijos oficiali doktrina. Šią doktriną atspindi ir 1993 m. vasario 3 d. Konstitucinio Teismo įstatymas. Mūsų pavartotas terminas „*atspindis*“, tiesą sakant, yra netikslus, nes įstatymas ne tik perteikia konstitucinės justicijos oficialiosios doktrinos turinį, bet yra jos neatskiriama dalis, kuri papildo, konkretizuoja doktrinos turinį. Štai Konstitucijoje nėra bendrojo Teismo apibūdinimo, o įstatyme konstatuota, kad Konstitucinis Teismas yra *teisminė institucija* (įstatymo 1 str. pavadinimas). Įstatymo 1 straipsnio 3 d. nustatyta, kad Konstitucinis Teismas yra savarankiškas ir nepriklausomas teismas, kuris *teisminę valdžią* įgyvendina Konstitucijos ir šio įstatymo nustatyta tvarka. Atkreipdami dėmesį į Konstitucinio Teismo statuso apibrėžimą, kuris suformuluotas įstatyme, palietėme esmingiausią Konstitucinio Teismo teisinio statuso problemą, dėl kurios ir dabar vyksta nenutrūkstanti teorinė diskusija. Tačiau vienas iš problemos aspektų yra tas, kad oficialioji doktrina neatsako į klausimą, ar Konstitucinis Teismas yra *teismas* šio pobūdžio tikrąja prasme, ar tik nepretenzingai apibrėžia šio konstitucinio reiškinių formą.

Keldami sau uždavinį atsakyti į šį beveik jau banaliu virtusį klausimą, reikia atsižvelgti ne tik į konstitucinės justicijos teisinį reguliavimą, bet ir á konstitucinės teisės moksle daugiau ar mažiau pripažintas mokslininkų nuomones. Šia prasme turime pažvelgti ir į tai, kaip ši problema vertinama ir sprendžiama lyginamojoje konstitucinėje teisėje.

Valstybėse, kurių teisinėse sistemose yra įtvirtinta centralizuota konstitucinių konfliktų sprendimo institucija, konstitucinių teismų vieta valstybės organų sistemoje sprendžiama nevienodai. Vienose konstitucijose šie teismai yra sudedamoji bendrosios teismų sistemos dalis, kitose – atskirti nuo šios sistemos. Vadinasi, siekdami visapusiškiau įvertinti konstitucinių teismų vietą valstybės organø struktūroje ir jo statusą, turime į tai atsižvelgti.

Pirmajai grupei, t.y. tai, kurioje šie teismai atskirti nuo bendrųjų teismų, priklausytų Italijos, Portugalijos, Bulgarijos, Vengrijos, Rumunijos, Albanijos, Slovakijos, Slovėnijos, Austrijos, Ispanijos konstituciniai teismai. Štai Austrijos Respublikos Konstitucijoje Konstitucinio Teismo statusas nustatomas Konstitucijos skyriuje „Konstitucijos ir valdymo teisėtumo laikymosi garantijos“ [1, p. 79–87]. Šiame skyriuje apibrėžiamas ne tik Konstitucinio Teismo statusas, bet ir reglamentuojami klausimai, susiję su nepriklausomų administracinių senatų žemėse ir Administracinio teismo statuso nustatymu. 1947 m. Italijos Respublikos Konstitucijoje Konstitucinis Teismas apibrėžiamas kaip viena svarbiausių Konstitucijos apsaugos institucijų formų. Jo statusas reglamentuojamas specialiame Konstitucijos skyriuje „Konstitucinės garantijos“ [2, p. 446–447]. 1976 m. Portugalijos Respublikos Konstitucijoje Konstitucinis Teismas apibūdinamas kaip *teismas, kurio specialią kompetenciją sudaro teisingumo vykdymas teisinių konstitucinių klausimų srityje* [3, p. 580–581]. Nors Konstitucinis Teismas ir apibrėžiamas kaip teismas, įgyvendinantis specifines teisingumo funkcijas, tačiau konstitucinių normų sisteminėje struktūroje jis taip pat atskirtas nuo kitų teismų.

Rytų ir Vidurio Europos šalyse, kuriose buvo priimtos naujos konstitucijos ir pagal kurias buvo įsteigti konstituciniai teismai, taip pat linkstama į šių teismų atribojimą nuo bendrosios kompetencijos teismų sistemos. Štai 1991 m. Bulgarijos Respublikos Konstitucijoje Konstitucinis Teismas išskirtas iš bendrosios kompetencijos teismų sistemos. Į jį, be kitų subjektų, gali kreiptis Aukščiausiasis kasacinis teismas, Aukščiausias administracinis teismas ir Vyriausias prokuroras [4, p. 87–89]. Pagal Vengrijos Respublikos Konstituciją Konstitucinis Teismas taip pat atskirtas nuo bendrosios kompetencijos teismų sistemos [5, p. 112–113]. Atkreiptinas dėmesys dar ir į tai, kad, pabrėžiant išskirtinį Teismo vaidmenį šalies teisinėje sistemoje, jo statusą reglamentuojantis skyrius yra prieš Vyriausybę. Tokia Konstitucinio Teismo pozicija konstitucinių normų sistemoje yra netradicinė, nes panašaus pavyz-

džio kitur nėra. Vengrijos konstitucinėje doktrinoje plačiai pripažįstama, kad nei organizaciniu, nei funkcinio atžvilgiu Konstitucinis Teismas negali būti laikomas kurios nors vienos iš trijų valdžių dalimi. Konstitucinis Teismas saugo Konstituciją, palaiko pusiausvyrą tarp trijų valdžių, taigi jis yra atskira nepriklausoma valdžios šaka. Tai įrodo viename Konstitucinio Teismo sprendime padarytas toks pareiškimas: Konstitucinis Teismas yra ne parlamento patarėjas, o jo teisėjas [6, p. 350].

1997 m. Lenkijos Respublikos Konstitucijoje Konstitucinio Tribunolo statusas nors ir reglamentuojamas viename skyriuje kartu su bendrosios kompetencijos teismais, tačiau išskirtas į atskirą dalį [7, p. 69–78]. Lenkijos konstitucinės teisės moksle beveik vieningai pripažįstama, kad Konstitucinis Tribunolas yra išskirtinis valstybės organas. Štai Vroclavo universiteto profesorius, Konstitucinio Tribunolo viceprezidentas J. Trzciński teigia, kad Konstitucinio Tribunolo veikla netelpa tradicinėje valstybės valdžių padalinimo schemeje. Jis mano, kad Tribunolas yra nauja valstybės organų veiklos rūšis, o jo pagrindinis uždavinys yra kontroliuoti konstitucingumą ir teisėtumą kuriant teisę [8, p. 77–92]. Panašiai mano ir kiti Lenkijos mokslininkai [9, p. 49–71].

1993 m. Čekijos Respublikos Konstitucijoje Konstitucinis teismas apibūdinamas kaip konstitucingumo gynimo teisminis organas [10]. Toks Konstitucinio Teismo apibrėžimas atitinka ir jo vietą konstitucinių normų sistemoje, nes jo statusas apibrėžiamas skyriuje „Teisminė valdžia“. Čekijos Konstitucinio Teismo teisėjas V. Gytleris teigia, kad Konstitucinis Teismas yra vienas iš keturių pagrindinių valstybės organų, konstitucingumo apsaugos teisminis organas [11, p. 207]. Tokį konstitucinių teismų apibūdinimą pripažįsta ir kiti mokslininkai.

Išanalizavę pirmosios konstitucinių teismų grupės teisinio statuso ypatumus, pirmiausia pažymėsime tą aplinkybę, kad didžioji dalis mokslininkų yra linkę manyti, jog konstituciniai teismai yra teisminės institucijos, neatsižvelgiant į jų vietą konstituciniuose normų sistemoje. Pabrėžiama, kad šios institucijos yra teismai, įgyvendinantys netradicines teisingumo funkcijas. Kiti mokslininkai konstituciniuose teismuose mato tokių požymių, kurie juos artina prie tokio statuso, kuris būdingas valstybės valdžios atskirai šakai. Visas nuomones tartum vienija Slovėnijos Respublikos Konstitucinio Teismo teisėjo prof. A. Mavčičio konstitucinių teismų apibrėžimas. Jis teigia, kad konstitucinis teismas turi būti laikomas specialiu organu, kuris, būdamas konstitucingumo gynimo struktūra, turi tam tikrą viršenybę kitų valdžios šakų atžvilgiu. Ši struktūra iš esmės yra teisminis institutas, kuris priima sprendimus konstitucingumo klausimais, jis nėra bendrosios jurisdikcijos teismų sistemos dalis ir yra visiškai nepriklausomas nuo kitų valstybės valdžios šakų [12, p. 60].

Antrąją konstitucinių teismų grupę pagal mūsų pasirinktą klasifikavimą sudarytų tie teismai, kurie yra bendrosios teismų sistemos sudėtinė dalis. Ryškiausias tokio teismo pavyzdys yra Vokietijos Federalinis Konstitucinis Teismas pagal 1949 m. Vokietijos Konstituciją. Konstitucijos 92² straipsnyje nustatyta, kad jurisdikcinė valdžia pavedama teismams: Federaliniam Konstituciniam Teismui, federaliniams teismams, žemių teismams. Vokietijos konstitucinėje doktrinoje plačiai pripažįstama, kad Vokietijos Konstitucinis Teismas yra teismas, kuris priima privalomąją galią turinčius sprendimus dėl teisės normų galiojimo ir kuris yra sudėtinė teisminės valdžios dalis [13, p. 9].

Federalinis Konstitucinis Teismas yra Vokietijos aukščiausias teismas, tačiau jo jurisdikcija ribojama Konstitucijos aiškinimu. Dėl to Konstitucinis Teismas apibūdinamas ir kaip Pagrindinio Įstatymo aukščiausias garantas [14]. Vokietijos Konstitucinio Teismo modelis bene labiausiai atitinka tas mokslines doktrinas, kuriose tvirtinama, kad konstituciniai teismai turi būti tikros teisminės įstaigos [15, p. 272; 16, p. 58; 17, p. 64].

Trečiąją konstitucinės justicijos organų grupę sudarytų tie, kurių kompetencijai labiau būdinga išankstinė konstitucinės kontrolės forma. Be jokios abejonės, šiai grupei priklauso Prancūzijos Konstitucinė taryba. Su kai kuriomis išlygomis jai priskirtume ir Rumunijos Konstitucinį Teismą. Kai kurie Prancūzijos mokslininkai mano, kad Konstitucinę tarybą pagal sudarymo tvarką galima būtų priskirti politinių organų kategorijai. Tačiau jos narių statusas ir taikomos procedūros artina Konstitucinę tarybą prie teismo įstaigų sampratos [18, p. 132].

Pagal 1991 m. Rumunijos Konstituciją Konstitucinis Teismas neturėtų būti vertinamas kaip bendrųjų teismų sistemos dalis jau vien todėl, kad jam skirtas atskiras Konstitucijos skirsnis. Jo statuso esminis bruožas yra tas, kad Teismas ágyvendina iðankstinæ ástatymø konstitucingumo kontrolæ ir tuo yra artimas Prancûzijos Konstitucinei tarybai. Dauguma Rumunijos mokslininkø Konstitucinį Teismà apibrëpia kaip valstybës valdþios organà, kuriam bûdingas politinis teisinis pobûdis. Populiarus teiginys, kad ástatymø konstitucingumo kontrolë yra tik viena Konstitucinio Teismo funkcijø. Pagrindinë jo paskirtis – Konstitucijos apsauga ir jos virðenybës uþtikrinimas. Pats Teismas paskelbë, kad jis nėra në vienos ið trijų valdþiø sudëtinë dalis. Jo uþdavinys yra uþtikrinti trijų valdþiø funkcionavimà laikantis konstitucijos [19, p. 166–167].

Europos valstybiø konstituciniø teismø koncepcijas analizavome neatsitiktinai, nes Lietuvos Konstitucinio Teismo doktrinai bûdingas akivaizdus prieraiðumas bûtent ðiai konstitucingumo tradicijai. Ða aspektà pastebi kiekvienas, kuris nagrinëja Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo statuso ypatumus. Ðtai Oslo universiteto profesorius E. Smith'as pripapásta, kad Lietuvos Konstitucinis Teismas priklauso Europos teisinës prieþiûros modeliui [20, p. 23]. Prof. L. Sabaliûnas teigia: „(...) Lietuva, priimdama Europoje pripapintà prieþiûros procedûrà, prisitaikë ðablonus, vyraujanèius kontinente. Ji nusikratë komunizmo primestos sistemos, kur nepritariamai þiûrëjo á teismo aktyvumà ir nepriklausomybæ, ákurdama toká, kuris siekia tai skatinti (...)“ [21, p. 788].

Taëiau ðie Konstitucinio Teismo apibûdinimai atskleidþia tik vienà, nors ir labai svarbø, Teismo statuso kokybës bruoþà. Kitas daug sudëtingesnis klausimas yra tas, kokiais poþymiais remiantis galima ávertinti Konstitucinio Teismo vietà valdþios organø sistemoje. Prieð tai mes jau atkreipëme dëmesá á pagrindinius konstitucinius aspektus, kurie lemia kai kurias iðvadas. Iðsamesná vaizdà atskleidþia detalesnë ávairiø konstituciniø reiðkiniø, moksliniø argumentø ir motyvø analizë.

Visi, kurie vertina konstituciniës justicijos prigimtá, vieningai pastebi, kad ástatymø konstitucingumo tikrinimas visuomet reiðkia intervencijà á ástatymø leidþjo veiklà. Svarbiausia yra tai, kad tokios intervencijos pasekmës kartais bûna esminës: ne tik teisiðkai ávertinami konkretûs parlamento veiklos rezultatai, bet jie gali bûti pripapinti niekiniais [22, p. 27]. Vadinas, vienas ið Konstitucinio Teismo statusà apibrëþianèiø poþymiø yra tie objektai, á kuriuos nukreipiamas Teismo atliekamas tyrimas. Pagrindiniai objektai yra nurodyti Konstitucijos 102 straipsnio 1 d., todėl bendràja prasme didesniø problemø nėra. Taëiau Konstitucinio Teismo praktinëje veikloje, tiriant teisës normø konstitucingumà, iðkyla tokio pobûdþio klausimø, á kuriuos turëtume atkreipti dëmesá.

Ðtai Konstitucijoje ir Konstitucinio Teismo ástatyme yra nurodyta, kad Konstitucinis Teismas sprendþia kitø Seimo aktø teisëtumà. Jau savo veiklos pradþioje Konstitucinis Teismas turëjo vertinti, kokie tai aktai. Konstitucijos normos turinys tartum nekëlë jokio abejoniø, kad visi kiti Seimo priimti aktai gali bûti vertinami pagal tai, ar atitinka Konstitucijà. Taëiau vien tokio tartum ir nekelianëio abejoniø aiðkinimo nepakako konkreèioje byloje, t.y. tada, kai konstitucinæ normà reikëjo taikyti konkreèioje situacijoje ir esant konkreèioms sàlygoms. Teismas tyrë, ar teisëtai pasielgë Seimas, atsisakydamas áraðyti á darbotvarkæ klausimà, kurá siûlë opozicija. Konstitucinis Teismas, pabrëþdamas Seimo savarankiðkumà tiek, kiek jo galiø neriboja Konstitucija, konstatavo, kad toks Seimo atsisakymas neprieðtarauja Konstitucijai jau vien todėl, jog jis rëmësi teisëta Seimo Statuto, turinëio ástatymo galià, norma [23].

Konstitucijoje ir Konstitucinio Teismo ástatyme tiesiogiai nepaminëta, kad Konstitucinio Teismo tyrimo objektas gali bûti Seimo statuto normø teisëtumas. Iðkilus ðiam klausimui, reikëjo visapusiðkai pagrásti savo pozicijà. Konstitucinis teismas pripapinæs, kad jam priklauso ir Seimo Statuto normø konstitucingumo vertinimas, visø pirma rëmësi tuo, kad Statutas turi ástatymo galià ir todėl turi bûti vertinamas kaip ástatymas tiek formaliàja, tiek ir materialiajà prasme [24].

Ne menkesnë teorinë problema bûtø ávertinti, ar gali Konstitucinis teismas spræsti referendumu priimto ástatymo konstitucingumà. Atsakymo á ðá klausimà nei Konstitucijoje, nei Konstitucinio Teismo ástatyme nėra. Galima bûtø laikytis nuomonës, kad tokio ástatymo

teisėtumo negalėtø tikrinti Konstitucinis Teismas, nes pagal Konstitucijà suverenitetas priklauso Tautai. Tokià nuomonæ tartum paremia konstitucinë nuostata, kad niekas negali varpyti ar riboti tautos suvereniteto, savintis visai tautai priklausanèiø suverenio galiø. Kita pozicija galètø bũti skirtinga – Konstitucija, kuri buvo priimta referendumu, suteikia prerogatyvà Teismui tikrinti visø teisës aktø, taip pat ir konstituciniø bei paprastøjø ástatymø, konstitucingumà. Taèiau remiantis tokia koncepcija negalima bũtø ignoruoti ir tos aplinkybës, kad Konstitucija nesuteikia Konstituciniam Teismui teisës net nagrinëti teisinio pobũdpio problemø dël referendumo teisëtumo.

Apibendrinus àvairiuose ðaltiniuose iðreikøtus Konstitucinio Teismo statuso vertinimus, yra prielaidø sutikti su nuomone, kad Teismui bũdinga savotiøka negatyviojo ástatymo leidëjo funkcija. Ðinoma, Teismas nekuria teisës normø taip, kaip jos suprantamos pozityviojoje teisëje, taèiau jo aktai neabejotinai daro átakà ástatymø leidybai. Atsipvelgdami á tai, kai kurie analitikai teigia, kad konstituciniai teismai primena *treèiuosius parlamento rûmus*. Ðtai prof. L. Sabaliũnas raðo: „(...) Nors analogija tarp teismo ir aukøtøjø rûmø kamuoja kai kuriuos apþvalgininkus, kitiems dar labiau rûpi aukøtojo tribunolo gretinimas su nerenkamais aukøtaisiais rûmais. Tai nėra nepagràstas susirũpinimas: vis augantis pasitikëjimas konstitucinės priepiũros institucijomis ir didëjantis jø palaikymas visuomenëje yra dviguba tendencija, pastebima visoje kontinentinëje Europoje, tarp jø ir Lietuvoje“ [21, p. 789].

Kaip bevertintume Konstitucinio Teismo vaidmenà ástatymø leidyboje, visada turësime pripapinti, kad ástatymo leidëjà ir Konstitucinà Teismà sieja nepertraukiami konstituciniai saistai. Ið esmës tai yra valstybiniai teisiniai santykiai. Aiðku, ðà ryðà rodo ne tik teisiniai, bet ir politinio pobũdpio santykiai [25, p. 30–33; 26, p. 34–46].

S. Staèiokas daro iðvadà, kad Seimas ástatymø leidimo funkcija faktiðkai dalijasi su Konstituciniu Teismu [27, p. 115]. Jo nuomone, Teismà galima bũtø apibũdinti kaip institucijà, kuri derina priedingus interesus. Taèiau pagal Konstitucijà ji nėra teisminë institucija [27, p. 117]. K. Lapinskas pabrëžia tai, kad Konstitucinis Teismas nėra organiðka bendrøjø teismø sistemos dalis, taèiau atkreipia dëmesà á Teismo ypatingas funkcijas, susijusias su konstitucinės jurisdikcijos vykdymu. Daroma iðvada, kad konstitucinės priepiũros funkcijà vykdo „(...) nepriklausoma specializuota institucija – Konstitucinis Teismas“ [22, p. 32].

Prieð tai jau raðëme, kad nemaþa dalis mokslininkø yra linkæ manyti, kad konstituciniai teismai yra teisminės institucijos, kurios ágyvendina specifines konstitucinio teisingumo funkcijas ir kurioms bũdingas iðskirtinis konstitucinis statusas. Jau vien tai, kad konstitucinis teismas konstitucinio teismo proceso bũdu ásiterpia á tuos ar kitus teisinius santykius, patvirtina jo teisminá pobũdà [28, p. 119]. L. Sabaliũnas mano, kad: „(...)konstitucinės priepiũros conceptualizacija ir vykdymas Lietuvoje iðkelia ðios ðalies Konstitucinà Teismà á valdþios galingos institucijos padëtà (...) Konstitucinis Teismas ið esmës jungia pirmosios, apeliacinës ir galutinës jurisdikcijos rũðis“ [21, p. 789]. Atsipvelgdami ir á ðiuos samprotavimus, pabandysime apibrëpti tuos Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo bruopus, kurie já artina prie teismo valdþios sampratos.

Visø pirma reikëtø atsipvelgti á mūsø jau anksèiau nurodytà Konstitucinio Teismo ástatymo normà dël to, kad Konstitucinis Teismas yra savarankiðkas ir nepriklausomas teismas, kuris teisminë valdþià ágyvendina Konstitucijos ir ástatymo nustatyta tvarka. Ðia norma ástatymø leidëjas iðreiðkë nedviprasmiðkà pozicijà – Konstitucinis Teismas laikomas teisminės valdþios dalimi. Toks Teismo statuso apibrëpimas, kuriuo pabrëžiamas ðios institucijos savarankiðkumas ir nepriklausomumas, ið tiesø artina já prie teismo valdþios sampratos, nes në vienam kitam valstybës organui, iðskyrus teismus, toks apibrëpimas netaikomas.

Jeigu atkreipëme dëmesà á savarankiðkumo ir nepriklausomumo principà, reikëtø atskleisti jo turiná. Mūsø nuomone, ðà turiná sudaro: 1) Konstitucinio Teismo ir teisëjø nepriklausomumas nuo jokios valstybës institucijos, asmens ar organizacijos (ástatymo 17 str. 1 d.); 2) nuostata, kad Konstitucinis Teismas klauso tik Konstitucijos ir jai neprieðtarujanèiø ástatymø (ástatymo 17 str. 2 d.); 3) draudimas valstybës valdþios institucijoms, Seimo nariams ir kitiems pareigũnams, politinëms ir visuomeninëms organizacijoms bei pilieèiams kiøtis á teisëjo ar Teismo veiklà (ástatymo 17 str. 3 d.); 4)

Konstitucinio Teismo darbo organizavimo tvarkos nustatymo autonomiškumas (Teismas tvirtina reglamentą); 5) įstatyme laidojamos finansinės, materialinės–techninės garantijos (Teismas tvirtina išlaidų sąmatą, savarankiškai disponuoja jam paskirtomis lėšomis, be Teismo sutikimo jam priklausančio turto negalima paimti, perduoti); 6) savarankiškumas ir nepriklausomumas vykdant informaciną bei organizaciną veiklos aprūpinimą; 7) draudimas riboti teisines, organizacines, finansines, informacines, materialines–technines ir kitas Teismo veiklos sąlygas.

Konstitucinio Teismo teisminį pobūdį rodo teisėjų konstitucinis statusas. Konstitucijos 108 straipsnyje yra apibrėžta, kada nutrūksta teisėjo įgaliojimai. Teisėjų statuso klausimai konkrečiau reglamentuojami Konstitucinio Teismo įstatyme. Jame nustatyta speciali teisėjų skyrimo tvarka, teisėjų priesaika, asmens neliečiamumas. Teisėjas be Konstitucinio Teismo sutikimo negali būti traukiamas baudžiamajon arba administracinėn atsakomybėn. Tik Konstitucinio Teismo sprendimu gali būti sustabdyti teisėjo įgaliojimai. Teisėjų nepriklausomumo ir savarankiškumo garantijos atvirtintos ir kitose Konstitucinio Teismo įstatymo normose.

Konstitucinis Teismas, įgyvendindamas konstituciną teisingumą, remiasi įstatyme atvirtintomis proceso taisyklėmis, kurios savo esme ir turiniu artimos civilinių ginčų nagrinėjimui bendrosios kompetencijos teismuose: išankstinis bylos tyrimas, bylos rengimas posėdžiui, tvarkomoji stadija, dalyvaujančių byloje asmenų teisinis statusas, atstovavimas Teisme, ieškininės teisenos forma, rungtyniškumo ir teisminių ginčų principai. Tokių bendrų pobūmių yra ir daugiau, pavyzdžiui, Konstitucinio Teismo valdžios simboliai, teisėjų mantijos.

Atkreipdami dėmesį į tuos pobūmius, kurie Konstituciną Teismą artina prie teisminės valdžios, aišku, negalime ignoruoti esminių dalykų, kurie atskleidžia skirtingą Konstitucinio Teismo ir bendrosios kompetencijos teismų prigimtą. Bendrosios kompetencijos teisme nagrinėjamos bylos esmė yra ginčas dėl individualios teisės pažeidimo taikant teisės normą, o Konstituciniame Teisme nagrinėjamas konfliktas dėl teisės normos konstitucingumo, t.y. santykiai ne dėl juridinių faktų, bet visada dėl teisės bendresnių reiškinių.

Baigdami Konstitucinio Teismo teisinio statuso apibūdinimą ir įvertinę jo vietą valstybės valdžios organų sistemoje, dar kartą pabrėžime šio klausimo problemiškumą ir sudėtingumą. Teismo statuso turinio prieštaringumą lemia daugelis faktorių, tarp jų – ir konstitucinių normų, kurias aiškina Teismas, pobūdis. Šios normos, būdamos konstitucinės teisės sudedamoji dalis, yra labai artimos politikos sričiai. Todėl jų turinio atskleidimas labai dažnai tampa jau ne tik konstitucinės teisės mokslo, bet ir politinio proceso dalyku. Konstitucinė jurisdikcija yra rizikinga daugeliu atvejų. Pirmiausia reikėtų atsižvelgti, jog nedera per daug politizuoti konstitucinės jurisdikcijos. Taip pat nereikėtų labai kritikuoti politinių grupių, siekiančių konstitucinėje jurisdikcijoje apvelgti nemalonią konkurenciją. Kita reali problema yra labai didelės visuomenės ir ūmonių, kuriems rūpi konstitucinė jurisdikcija, viltys. Nė vienas konstitucinis teismas, kaip ir nė viena ūmonių institucija, negali užtikrinti visišką teisingumą [29, p. 293].

Išvados

1. Atsižvelgiant á nagrinėtus Konstitucinio Teismo statuso bruožus, galima daryti išvadą, kad Konstitucinis Teismas neturi ketvirtosios valdžios bruožų. Teiginys, kad konstituciniai teismai yra „ketvirtieji valdžia“, yra paviršutiniškas, nes argumentai, kuriais jis grindžiamas, neárodó Konstitucinio Teismo izoliuotumo nuo teisminės valdžios.

2. Konstitucinis Teismas yra teisminė institucija, kuri ágyvendina iš Konstitucijos apsaugos aktualijø kylančią konstitucinę jurisdikciją. Taip vertinant Konstitucinio Teismo statusà, lengviau suprasti ir paaiškinti Konstitucinio Teismo aktø prigimties ir teisinės galios problemà.

LITERATŪRA

1. Žr.: **Austrijos Respublikos** Konstitucija // Конституции государств Европейского Союза. – Москва: ИНФРАМ – Норма, 1997.
2. Žr.: **Italijos Respublikos** Konstitucija, Ibid.
3. Žr.: **Portugalijos Respublikos** Konstitucija, Ibid.
4. Žr.: **Bulgarijos Respublikos** Konstitucija // Конституции государств Центральной и Восточной Европы. – Москва, 1997.
5. Žr.: **Vengrijos Respublikos** Konstitucija, Ibid.
6. **Adam A.** The Constitutional Court of the Republic of Hungary: the present and the future // Constitutional Justice: the present and the future, an international conference on the occasion of the 5th anniversary of the establishment of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. – V., Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 1998.
7. Žr.: **КОНСТИТУЦИЈА** Республiки Польша. – Варшава, Изд. Сейма, 1997.
8. **Trzcinski J.** Charakter podstawowej dzialalnosci Trybunalu Konstytucyjnego // Materialy konferencyj. – Wroclaw, Wydawnictwo Uniwersytetu Wroclawskiego, 1987.
9. Prof. L. Garlickis teigia, kad Lenkijos Konstitucinis Tribunolas yra savarankiškas valstybės konstitucinis organas, kurį reikėtų vertinti kaip teisminės valdžios organą. Pagrįsdamas tokį vertinimą, L. Garlickis visų pirma pabrėžia Konstitucinio Tribunolo savarankiškumą, autonomiškumą, kartu atkreipdamas dėmesį į tai, kad Lenkijos Konstitucinis Tribunolas nebevertina Konstitucijos vien tik kaip normų sistemos. Vis daugiau dėmesio Konstitucinis Tribunolas skiria konstituciniams principams ir joje įtvirtintoms bendrosioms teisės vertybėms. Konstitucija yra išėities pozicija atrandant taisykles, kurių nėra Konstitucijoje, bet kurios ja remiasi (žr.: **Гарлицкий Л.** Реформа конституционного судопроизводства в Польше // Конституционное правосудие в посткоммунистических странах. – Москва, Центр конституционных исследований, 1999).
10. **Čekijos Respublikos** Konstitucija // Конституции государств Центральной и Восточной Европы. – Москва, 1997.
11. **Гытлер В.** Влияние Конституционного суда на реализацию прав человека и гражданина в Чешской Республике // Конституционное правосудие в посткоммунистических странах. – Москва, Центр конституционных исследований, 1999.
12. **Кряжков В. А., Лазарев Л. В.** Конституционная юстиция в Российской Федерации. – Москва, изд. БЕК, 1998.
13. **Мавчич А.** Конституционные суды: модели работы в соответствии с федеральными государственными системами // Сборник материалов Международной научно–практической конференции конституционных судов России, Германии и Словении. – Петрозаводск, 1998.
14. Žr.: **Vokietijos** Konstitucija // Конституции государств Европейского Союза. – Москва: ИНФРАМ – Норма, 1997.
15. **Государственное** право Германии. Том III. Изд. Й. Изензее, П. Кирххоф. – Москва, 1944.
16. Žr.: **Стресманн К.** Некоторые наблюдения по вопросу распределения компетенции между федеральным Конституционным судом, обычными судами и Государственными конституционными судами в Германии // Сборник материалов международной научно–практической конференции конституционных судов России, Германии и Словении. – Петрозаводск, 1998.
17. Žr.: **Боботов С. В.** Конституционная юстиция. – Москва, 1994.

18. **Ардан Ф.** Франция: государственная система. – Москва: «Юридическая литература», 1994.
19. **Сербан М.** Решения Румынского Конституционного Суда как источник права // Конституционное правосудие в посткоммунистических странах. – Москва, Центр конституционных исследований, 1999.
20. Pr.: **Smith E.** Ástatymø apie teismus apþvalgos aspektai // Lietuvos Respublikos Konstitucija: tiesioginis taikymas ir nuosavybės teisø apsauga: tarptautiniø konferencijø medþiaga. – Panevėþys, Teisė, 1994.
21. **Sabaliūnas L.** Comparative Perspectives on Judicial Review in Lithuania // Europe–Asia studies. Vol. 48. No 5. 1996.
22. **Lapinskas K.** Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas valstybės valdþiø sistemoje // Konstitucinis Teismas ir konstitucingumo garantijos Lietuvoje: konferencijø medþiaga. – V., Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, 1995.
23. **Konstitucinio** Teismo 1993 m. spalio 1 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1993 m. birželio 10 d. nutarimo neáraðyti á sesijos darbø programà nutarimo „Dėl Seimo nario K. Bobelio ágaliojimø nutraukimo“ projekto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (pr.: Ðin. 1993. Nr. 51(36)–991).
24. **Konstitucinio** Teismo 1993 m. gruodþio 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo statuto II dalies 5 skirsnio 25 straipsnio atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ (þr.: Ðin. 1993. Nr. 66–1260).
25. Apie Konstitucinio Teismo veiklos politinius aspektus plačiau pr.: **Jarašiūnas E.** Valstybės valdþios institucijø santykiø problemos konstituciniøje justicijoje: daktaro disertacija. – V., 1999.
26. **Pilyis J.** The Constitutional Court and politics // Revue Baltique. – V., 1998. Nr. 12.
27. **Stačiokas S.** Establishing an independent judiciary and the activities of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania // Courts of ultimate appeal III. Third International Judicial Conference Conference. – Washington, Georgetown University Law Center.
28. **Лучин В. О.** Конституционные нормы и правоотношения. – Москва, «ЮНИТИ», 1997.
29. **Adamovich L.** The Constitutional Court of the Republic of Austria // Constitutional Justice: the present and the future. An international conference on the occasion of the 5th anniversary of the establishment of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania. – V., Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas, 1998.

The Constitutional Court in the System of Organs of State Power

Dr. J. Žilys

Law Academy of Lithuania

SUMMARY

In the article the problems of the status of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania are discussed. The author seeks to reveal one of the main urgent problems of constitutional law science, i.e. what place the Constitutional Court occupies in the system of organs of state power.

While investigating the above problem, a special attention is paid to analysis of constitutional status of constitutional courts of other European states. A comparative legal method creates preconditions to evaluate the place of the Constitutional Court of the Republic of Lithuania in the organisation of state power to describe relations with other central state organs.

The attention is paid to those features of the Constitutional Court which permit to assess it as the organ of state power of special competence. A particular emphasis is put on those features of legal status of the Constitutional Court, which make the preconditions for the assertion that the Constitutional Court is ascribed to judicial power.

The author does not accept the opinion that constitutional courts have features of the fourth power. He also doubts that parliaments share the function of legislation with constitutional courts. The conclusion is made that the Constitutional Court of the Republic of Lithuania is a judicial

institution which implements constitutional jurisdiction emerging from urgent issues to protect the Constitution.

